

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

ПЕРШИН ОЛЕГ ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 342.922

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ІНСТРУМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2025

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Науково-дослідному інституті публічного права

Науковий керівник:

доктор юридичних наук, професор

Блажівська Наталія Євгенівна,

Науково-дослідний інститут публічного права,

старший науковий співробітник відділу проблем публічного права

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Шатрава Сергій Олександрович,

Харківський національний університет внутрішніх справ,

завідувач науково-дослідної лабораторії з проблем досудового розслідування

доктор юридичних наук, професор

Юнін Олександр Сергійович,

Дніпровський державний університет внутрішніх справ,

проректор

Захист відбудеться «3» лютого 2025 р. о 9⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.503.01 у Науково-дослідному інституті публічного права за адресою: 03037, м. Київ, проспект Повітряних Сил, 31

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Науково-дослідного інституту публічного права за адресою: 03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2А

Автореферат розісланий «2» січня 2025 р.

Учений секретар

спеціалізованої вченої ради

Ксенія КУРКОВА

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Повномасштабне вторгнення росії на територію України довело, що попередні дії із забезпечення національної безпеки в цілому, та економічної безпеки зокрема, були неефективними. Визнання цього є першим кроком до перегляду існуючої інституціональної і функціональної складових її забезпечення. Зауважимо, що в цьому напрямі було здійснено певні кроки та створено окремий орган державної влади, який наділений правоохоронними повноваженнями щодо забезпечення економічної безпеки держави, а саме – Бюро економічної безпеки України, але для ефективності його функціонування є потреба у виробленні правового інструментарію, необхідного для вирішення поставлених завдань і чіткої взаємодії з іншими суб'єктами в цій сфері. При цьому вельми актуальним є розуміння комплексності проблеми економічної безпеки, яка включає багато напрямів та сфер, де формується економічний суверенітет держави. Загальновідомим є той факт, що основою будь-якої економіки є ресурси. При цьому ресурси за своєю природою – завжди обмежені. Відповідно, потужнішою й сильнішою є та економіка, яка має більше ресурсів, найбільш ефективно розпоряджається наявними ресурсами та примножує їх.

Отже наявність ресурсів визначає безпековий потенціал економіки держави в цілому. Таким чином глобальним або базовим безпековим інструментом держави є її економічний потенціал, який представляє з себе сукупність доступних ресурсів. Від розуміння цього залежить і набір відповідних адміністративно-правових інструментів, які необхідно застосовувати в тій чи іншій сфері економіки щоб забезпечити баланс публічних і приватних інтересів в останній. При цьому необхідно розуміти, що якщо мова йде про економіку завжди превалюють приватні інтереси. Складність полягає в обранні адміністративно-правових інструментів та їх поєднанні між собою таким чином, щоб досягти бажаного економічного та соціального ефекту.

Отже визначення видів адміністративно-правових інструментів у сфері забезпечення економічної безпеки потребує вироблення критеріїв майбутньої класифікації галузевих правових «інструментів», яка має спиратись на особливу та спеціальну частини адміністративного права. Тому зазначене дослідження є вельми актуальним, своєчасним й таким, що потребує поглибленого наукового дослідження.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. Можна цілком обґрунтовано стверджувати, що на сьогоднішній день економіка України суттєво пошкоджена, а дієве фінансування управлінської діяльності держави неможливе без закордонної допомоги. При цьому ворог докладає постійних зусиль для знищення економічного потенціалу України. За таких умов підтримання та забезпечення «економічної безпеки» набуває суто прикладного значення, кількість варіантів дій щодо корегування економічної ситуації подекуди суттєво обмежується й набуває специфічності, а економічні ризики та виклики за своєю важливістю стають в один ряд із заходами із відбиття збройної агресії російського окупанта. Тому для

формування авторської позиції з цього питання були опрацьовані такі наукові дослідження: дисертаційні дослідження з адміністративного права – «Інструменти діяльності органів місцевого самоврядування в Україні» (В. Хоменко, 2016 рік), «Адміністративно-правові засади реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки держави» (Д. Кошиков, 2021 рік), «Адміністративно-правові засади організації та функціонування системи економічної безпеки» (В. Мельник, 2021 рік), «Адміністративно-правовий механізм забезпечення економічної безпеки держави» (С. Лекарь, 2013 рік), «Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки» (О. Рєзнік, 2021 рік), «Адміністративні інструменти у сфері забезпечення національної безпеки» (Г. Лорткіпанідзе; 2024 рік); дисертаційні дослідження з державного управління – «Механізми державного регулювання забезпечення економічної безпеки фінансового сектора України» (О. Денисюк; 2016 рік), наукові статті – «Інструменти та діагностика умов забезпечення економічної безпеки держави інструментами державного управління» (Л. Акімова; 2018 рік), «Адміністративно-правові інструменти забезпечення реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції України» (Е. Казміришин; 2019 рік), «Форми та методи адміністративно-правового регулювання чи інструменти діяльності публічної адміністрації: порівняльний аналіз» (М. Жуков; 2020 рік), «Інструменти адміністративно-правового забезпечення фінансової безпеки держави» (В. Люх; 2020 рік), «Поняття та ознаки адміністративно-правових інструментів здійснення превентивної діяльності Національною поліцією України» (В. Шевченко; 2023 рік) та інші. Наведені праці свідчать, що категорія «адміністративно-правові інструменти» є широко вживаною категорією в сучасній науці, однак специфіці та особливостям застосування адміністративно-правових інструментів щодо забезпечення економічної безпеки не приділялось належної уваги, а відтак дана проблематика окремим об'єктом наукового дослідження не була.

Серед вчених, які присвятили свої напрацювання вивченню та розв'язанню різних аспектів проблеми забезпечення «економічної безпеки», такі відомі науковці як: Л. Акімова, Я. Базилук, О. Бандурка, О. Безпалова, Є. Белашов, Н. Блажівська, О. Бондаревська, Р. Власенко, Ю. Гаруст, Є. Гетьман, Т. Гейко, Д. Гладких, С. Давиденко, А. Дешко, О. Джафарова, С. Денисюк, О. Дрозд Л. Жураковська, С. Завгородня, Ю. Касперович, М. Кизим, Б. Кириленко, Т. Клебанова, О. Коваль, О. Кобзар, К. Куркова, Д. Кошиков, С. Лекарь, О. Лєпіхов, О. Малиновська, А. Манжула, В. Мельник, В. Мунтіян, Д. Олійник, О. Олійничук, К. Падалко, Н. Попадинець, Д. Прокопій, О. Рєзнік, Є. Соболев, Р. Сербин, Л. Сорока Т. Цвігун, О. Черняк, А. Чубенко, С. Шатрава, Р. Шаповал, О. Юнін та багато інших. Зауважимо, що комплексно із врахуванням реалій сьогодення зазначена проблематика не розглядалась, що ще раз доводить актуальність, своєчасність і практичну значущість дослідження адміністративно-правових інструментів забезпечення економічної безпеки в цілому та в умовах режиму воєнного стану зокрема.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обрана тема дисертаційного дослідження спрямована на реалізацію основних положень законів України «Про Національну безпеку», «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», «Про захист економічної конкуренції»; указів Президента України «Про Стратегію національної безпеки України», «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року», «Про Стратегію забезпечення державної безпеки», «Про Концепцію забезпечення національної системи стійкості», «Про Стратегію комунікації з питань євроатлантичної інтеграції України на період до 2025 року», «Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки», «Про Стратегію зовнішньополітичної діяльності України»; постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року», розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів, спрямованих на виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки», а також плану науково-дослідної роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0120U105390).

Мета і завдання дослідження. *Метою* наукової праці є сучасний погляд на існуючу систему адміністративно-правових інструментів забезпечення економічної безпеки із врахуванням існуючих внутрішніх та зовнішніх загроз останній та формулюванні на цій основі пропозицій та рекомендацій щодо практичних аспектів подолання виникнення нових ризиків економіки України із врахуванням дії правового режиму воєнного стану.

Для досягнення визначеної мети в дисертації необхідно вирішити такі основні завдання:

- виявити особливості ролі та місця, яке посідає «економічна безпека» в управлінні державою, схарактеризувати напрями та завдання державної політики у сфері забезпечення «економічної безпеки»;
- сформулювати визначення поняття «адміністративний інструмент» та розкрити особливості, які притаманні «адміністративно-правовим інструментам у сфері забезпечення економічної безпеки держави»;
- класифікувати види адміністративно-правових інструментів у сфері забезпечення економічної безпеки держави»;
- окреслити особливості нормативно-правового закріплення «інструментів адміністрування», які використовуються у сфері забезпечення економічної безпеки держави та схарактеризувати коло суб'єктів застосування таких інструментів;
- з'ясувати зміст та виокремити особливості процедури нормотворення у сфері забезпечення економічної безпеки;
- розкрити особливості процедур дозвільної діяльності як інструмента забезпечення економічної безпеки;

- схарактеризувати процедури застосування контрольно-наглядових дій у сфері забезпечення економічної безпеки;
- окреслити перспективні напрями кращих зарубіжних практик застосування правових інструментів забезпечення економічної безпеки та можливість їх адаптації до національної правової системи;
- сформулювати напрями розвитку адміністративно-правового регулювання процедур застосування адміністративно-правових інструментів у сфері забезпечення економічної безпеки.

Об'єктом дослідження є публічно-правові відносини, які виникають в процесі застосування адміністративно-правових інструментів для забезпечення економічної безпеки держави.

Предметом дослідження є адміністративно-правові інструменти забезпечення економічної безпеки України.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети дослідження в рамках поставлених завдань було застосовано методологічні підходи з використанням філософських, загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання.

Застосування загальнонаукових методів *аналізу* та *синтезу* дозволило виявити особливості сучасного стану «державної політики в сфері забезпечення економічної безпеки» (підрозділ 1.1). За допомогою методу *порівняння* категорії «інструмент адміністрування» в сфері забезпечення економічної безпеки держави із іншими близькими до неї адміністративно-правовими категоріями було схарактеризовано та визначено поняття «адміністративно-правовий інструмент» (підрозділ 1.2). Використання загальнонаукового методу *класифікації* дозволило виявити види адміністративно-правових інструментів у сфері забезпечення економічної безпеки держави (підрозділ 1.3). Метод *контент-аналізу* нормативно-правових актів та фахової юридичної літератури сприяв виявленню особливостей нормативно-правового закріплення інструментів адміністрування в сфері забезпечення економічної безпеки держави та характеристиці кола суб'єктів їх застосування (підрозділ 1.4).

За допомогою *діалектичного* методу стало можливим обґрунтування змісту та важливості нормотворчих процедур в якості інструментів забезпечення економічної безпеки та виокремленню особливостей останніх (підрозділ 2.1). Обрання *структурно-функціонального* аналізу для розкриття особливостей процедур дозвільної діяльності у сфері забезпечення економічної безпеки сприяло обґрунтуванню окремих обмежуючих заходів у сфері економіки з метою підтримання пріоритету публічного інтересу із врахуванням дії правового режиму воєнного стану (підрозділ 2.2). Використання *формально-юридичного* та *аксіоматичного* методів сприяло обґрунтуванню позиції про необхідність відмінення нормативного припису щодо мораторію на проведення перевірок у сфері економіки, оскільки відсутність останніх створює додаткові ризики економічній безпеці (підрозділ 2.3). Дослідження та окреслення кращих зарубіжних практик застосування правових інструментів забезпечення економічної безпеки та можливість їх адаптації до національної правової системи стало можливим завдяки

поєднанню методів *класифікації, індукції та дедукції* (підрозділ 3.1). Формулюванню перспективних напрямів розвитку адміністративно-правового регулювання процедур застосування адміністративно-правових інструментів у сфері забезпечення економічної безпеки сприяло застосування *компаративістського підходу* та методів *емпіричних узагальнень* (підрозділ 3.2).

Теоретичним підґрунтям дисертаційної роботи є значна кількість наукових та аналітичних джерел іноземних та вітчизняних дослідників, які займалися питаннями забезпечення економічної безпеки держави, серед яких: фахівці з теорії права, публічного адміністрування, адміністративного права, економіки.

Нормативну основу наукової праці становить сукупність нормативно-правових актів різної юридичної сили, яка містить матеріальні та процедурні адміністративно-правові норми, що регламентують особливості застосування правових інструментів забезпечення економічної безпеки держави. Особлива увага приділена стратегічним нормативно-правовим актам, в яких визначені ризики для економіки нашої держави, особливо в умовах дії правового режиму воєнного стану та напрямам, які є визначальними в побудові нової моделі забезпечення економічної безпеки.

Інформаційну та емпіричну базу дисертації становить звітна документація (звіти, обліки, довідки РНБО, окремих суб'єктів, віднесених до сектору безпеки і оборони) про стан та перспективи наявних адміністративно-правових інструментів забезпечення економічної безпеки та інформаційні повідомлення в засобах масової інформації про ризики економічній безпеці.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в сучасному погляді на існуючу систему адміністративно-правових інструментів забезпечення економічної безпеки із врахуванням внутрішніх та зовнішніх загроз останній та формулюванні на цій основі пропозицій та рекомендацій щодо практичних аспектів подолання виникнення нових ризиків економіки України із врахуванням дії правового режиму воєнного стану. За результатами здійсненого дослідження сформульовано низку наукових положень, висновків і пропозицій, зокрема:

вперше:

- запропоновано розглядати «економічну безпеку» з позиції відсутності загроз «економічному суверенітету держави». Доведено, що остання складається із двох рівнів (зовнішнього та внутрішнього). Обґрунтовано, що з позиції адміністративно-правової науки «забезпечення економічної безпеки» – це коло адміністративно-правових відносин, які урегульовані нормами адміністративного права, мають системний, цілеспрямований та динамічний характер, що пов'язано із постійними новими викликами та загрозами, вимагає постійного моніторингу, аналізу та вироблення адміністративно-правових інструментів, здатних запобігати і протидіяти негативним наслідкам та здійснюється державними інституціями, які наділені публічно-владними повноваженнями в цій сфері;

- обґрунтовано, що адміністративно-правові інструменти забезпечення економічної безпеки – це сукупність засобів, заходів та дій по їх реалізації, що містяться в правових приписах і містять дозволи, обмеження та заборони, баланс поєднання яких залежить від багатьох факторів та стадій запровадження з метою

мінімізації негативних наслідків від ризиків та загроз економічній безпеці. Основними ознаками адміністративно-правових інструментів щодо забезпечення економічної безпеки є такі: 1) закріплюються адміністративно-правовими нормами; 2) мають загальнообов'язковий характер; 3) спрямовані на мінімізацію ризиків економічній безпеці; 4) приймаються з метою підтримання балансу приватних та публічних інтересів в сфері економіки; 5) як правило мають право обмежувальний або заборонний характер, що негативно сприймається суспільством в пріоритеті якого лише приватний інтерес; 6) суб'єктами застосування є юридичні особи публічного права, які як правило наділені публічно-владними повноваженнями або делегують зазначені повноваження юридичним особам приватного права; 7) мають динамічний характер, оскільки їх застосування пов'язано з новими викликами економіки держави; 8) адміністративно-правові інструменти забезпечення економічної безпеки є частиною більш широкого кола інструментів, що використовуються для забезпечення національної безпеки;

– доведено, що коло органів, задіяних у забезпеченні економічної безпеки держави характеризується певною динамічністю (мінливістю) та невичерпністю переліку таких суб'єктів, яка, в свою чергу, поєднується із відсутністю національних правових традицій щодо чіткої ідентифікації «адміністративно-правових інструментів» у відповідних актах законодавства;

– сформульовано напрями розвитку адміністративно-правового регулювання процедур застосування адміністративно-правових інструментів у сфері забезпечення економічної безпеки;

удосконалено:

– класифікацію «адміністративно-правових інструментів» у сфері забезпечення економічної безпеки держави» в залежності від певних критеріїв: 1) загальні юридичні акти; універсальні та комплексні; 2) нормативно-правові акти, адміністративні акти, адміністративні договори (внутрішні та зовнішні), акти дії; 3) залежно від припису, який міститься в тому чи іншому юридичному акті: дозвільні, правообмежувальні, заборонні або санкційні; 4) залежно від суб'єкта прийняття; 5) залежно від спрямування інструментів на певні сфери та напрями економічної безпеки: прямі та опосередковані; 6) залежно від терміну: постійні або тимчасові; 7) залежно від території дії: на всій території або на території ведення активних бойових дій чи деокупованих територіях; 8) залежно від суб'єкта і сфери застосування;

– науковий підхід до змісту та кола суб'єктів, які беруть участь у забезпеченні економічної безпеки держави, що характеризується невичерпністю їх переліку та певною динамічністю і мінливістю, яка, в свою чергу, супроводжується зміною економічної ситуації та відповідних викликів і загроз. Акцентовано увагу на потенційній можливості вироблення різноманітних класифікацій суб'єктів забезпечення економічної безпеки. Аргументовано, що не дивлячись на намагання науковців, на сьогоднішній день групи, за якими створюються класифікації суб'єктів в сфері економічної безпеки держави не носять комплексного

концептуального характеру, натомість вони цілком залежать від специфіки, мети та завдань окремих досліджень в сферах, що стосуються економічної безпеки держави;

- розуміння доцільності конкретизації, розширення, уточнення та удосконалення набору актуальних «адміністративно-правових інструментів» в сфері економічної безпеки держави. Виявлено способи, якими на теперішній час позначаються окремі «інструменти» в нормативно-правових актах, а саме: через опосередковане згадування; шляхом безпосереднього декларування (визначення); або через поєднання обох перерахованих способів;

- наукові підходи до змісту та особливостей процедури нормотворення у сфері забезпечення економічної безпеки, що дало змогу прийти до висновку, що закріплення «адміністративно-правових інструментів» в актах законодавства відбувається не по принципу їх об'єднання навколо суб'єктів застосування. Натомість угруповання «інструментів» відбувається за певною проблематикою. Наголошено, що в поєднанні із існуючою практикою появи нових «адміністративно-правових інструментів», виявлені особливості ускладнюють ідентифікацію та вивчення переліку наявних «інструментів»;

дістали подальшого розвитку:

- розуміння дозвільної діяльності як одного з найбільш дієвих інструментів забезпечення економічної безпеки, який має превентивний, мінімізуючий наявні ризики і загрози інструмент, який надає можливість контролювати та своєчасно реагувати на виникнення нових викликів в тій чи іншій сфері економіки, при цьому не порушуючи баланс дотримання приватних прав в останній. Сформульовано особливості зазначеного адміністративно-правового інструмента;

- характеристика процедури застосування контрольно-наглядових дій у сфері забезпечення економічної безпеки з позиції дотримання суб'єктами зазначених відносин правових приписів, які визначені як адміністративно-правові приписи. Саме поєднання нормативно визначених приписів та способів (заходів, методів) їх реалізації дає комплексне уявлення про ефективність адміністративно-правових інструментів;

- уявлення про особливості нормативно-правового закріплення «інструментів адміністрування», які використовуються в сфері забезпечення економічної безпеки держави. Наголошено, що зазначена категорія не є обов'язковим або типовим структурно-логічним елементом законів та підзаконних нормативно-правових актів і допускає розміщення відомостей про відповідні «адміністративні інструменти» фактично в будь-якій частині нормативного акта. При цьому нормотворцями поняття «інструмент» не використовується як ідентифікатор відповідних нормативно-правових конструктів, а факти використання поняття «інструмент» в нормотворчості та актах законодавства є поодинокими і представляють з себе скоріше виняток, аніж правило;

- наукові підходи та думки щодо можливості запровадження передового досвіду ряду зарубіжних країн щодо застосування адміністративно-правових інструментів забезпечення економічної безпеки;

– зроблено висновок про те, що такі контекстуальні конструкти як адміністративний процес, адміністративна процедура та адміністративно-правовий порядок не забезпечують достатньої повноти відомостей для вичерпної оцінки напрямів розвитку адміністративних інструментів у сфері економічної безпеки держави. Запропоновано в якості додаткового виміру для аргументації нормативно-правового регулювання та адміністративно-правового застосування відповідних інструментів ввести поняття економічного безпекового середовища;

– наукова думка, що перспективним шляхом виявлення переліку «адміністративно-правових інструментів» у сфері забезпечення економічної безпеки держави є інкорпорація. Джерелами інформації для неї, окрім актів законодавства, є зелені, а інколи й білі книги, а також документи стратегічного планування в сфері забезпечення економічної безпеки держави.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що їх використовують і надалі може бути використано в:

– *науково-дослідній сфері* – для подальшого розроблення питань щодо сутності та особливостей застосування адміністративно-правових інструментів у сфері забезпечення економічної безпеки (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права);

– *правотворчій сфері* – для вдосконалення чинного законодавства, що регламентує процедурну складову застосування адміністративно-правових інструментів у сфері забезпечення економічної безпеки;

– *правозастосовній сфері* – для покращення процедури застосування окремих адміністративно-правових інструментів у сфері забезпечення економічної безпеки;

– *освітньому процесі* – під час викладання дисциплін «Адміністративне право», «Сучасні аспекти адміністративного права», «Адміністративна діяльність», для підготовки лекцій і навчальних посібників із цієї тематики (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ).

Апробація матеріалів дисертації. Підсумки розроблення проблеми загалом, окремі її аспекти, сформульовані узагальнення та висновки оприлюднено на науково-практичних конференціях: «Науково-практичні засади розвитку наукової думки на сучасному етапі державотворення» (м. Київ, 22–23 вересня 2021 р.); «Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України» (м. Київ, 19–20 жовтня 2022 р.); «Тенденції та перспективи розвитку юридичної науки сьогодення» (м. Київ, 16–17 квітня 2024 р.).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 268 сторінок. Список використаних джерел містить 298 найменувань і займає 37 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено її зв'язок із науковими програмами, планами, темами, грантами, окреслено мету й завдання,

об'єкт і предмет, а також методи дослідження, наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, наведено дані про апробацію матеріалів дослідження, структуру та обсяг роботи.

Розділ 1 «Загальна характеристика державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки та місце в ній адміністративно-правових інструментів» містить чотири підрозділи, у яких розкрито зміст державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки; визначено поняття та розкрито зміст адміністративно-правових інструментів у сфері забезпечення економічної безпеки; охарактеризовано види адміністративно-правових інструментів у сфері забезпечення економічної безпеки; з'ясовано суб'єктів застосування та нормативне закріплення адміністративно-правових інструментів у сфері забезпечення економічної безпеки.

У підрозділі 1.1 *«Державна політика в сфері забезпечення економічної безпеки: поняття, напрямки та завдання»* проаналізовано зміст та підходи, які використовуються в державному управлінні «економічною безпекою».

З'ясовано, що категорія «економічна безпека держави» має складну подвійну природу: адміністративно-правову та суто економічну. Доведено, що забезпечення «економічної безпеки» на сьогоднішній день офіційно унормовано в формі відповідного державного акту планування – «Стратегії економічної безпеки України». Наголошено, що остання діє одночасно із актом планування меншої юридичної сили – «Національною економічною стратегією України».

Виявлено низку недоліків та недосконалостей, якими характеризуються перелічені Стратегії. А саме: відсутність чіткого закріплення в національній нормативно-правовій базі терміну «економічна безпека», недостатнім рівнем синхронізації та взаємодоповнення між чинними документами стратегічного планування; невідповідністю актів планування сучасній безпековій ситуації.

Зроблено висновок про те, що чинні «Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» не забезпечують достатнього рівня взаємоузгодження між «Стратегією економічної безпеки України» та «Національною економічною стратегією України».

Враховуючи обставини, що пов'язані із війною, а також виявлені особливості співвідношення категорій «економічна безпека» й «національна економіка», для уникнення неузгодженості у майбутніх актах стратегічного планування запропоновано будувати останні, виходячи із об'єктивних закономірностей економіки й пов'язаних із ними ризиками та можливостями, виявлення яких потребує проведення завчасного поглибленого дослідження перед кожним складанням відповідних актів планування.

У підрозділі 1.2 *«Поняття та зміст адміністративних інструментів у сфері забезпечення економічної безпеки»* з'ясовано, що характерною особливістю «адміністративних інструментів» як правової категорії, що переживає своє становлення, є використання типових адміністративно-правових «форм» та «методів» регулювання, змістовно наповнених істотним зв'язком із сферою застосування управлінського впливу (як-то: фінанси, податки, мито, інші сфери економіки).

Запропоновано визначення поняття «інструмент адміністрування». Останнє варто розуміти як засіб усвідомленого цілеспрямованого правового регулювання, який завдає керуючий вплив на використання, спрямування, стимулювання або вплив іншого коригуючого характеру на об'єктивно існуючі закономірності й можливості. Доведено, що «адміністративні інструменти в сфері економічної безпеки» передусім спрямовані на оперування економічними, соціальними та безпековими потенціалами суспільства.

У підрозділі 1.3 *«Види адміністративно-правових інструментів у сфері забезпечення економічної безпеки»* доведено, що кожний «адміністративно-правовий інструмент» має характеризуватись унікальним призначенням щодо свого застосування. В сукупності із чіткою ідентифікацією суб'єктів застосування окремих «адміністративно-правових інструментів» це дозволило виробити багатоступеневу структуру класифікації відповідних інструментів, яка має сприяти їх зручному і якісному практичному використанню, в тому числі в сфері національної та економічної безпеки України.

Аргументовано висновок про відсутність вичерпного переліку видів «адміністративно-правових інструментів» та висунуто тезу про поступове трансформувannya і розширення арсеналу відповідних інструментів в залежності від потреб сучасності та особливостей контексту їх застосування.

Обґрунтовано, що класифікація адміністративно-правових інструментів має складну структуру, де окремі класи містять в своєму складі ще й додаткові групи. Запропоновано розрізняти види адміністративно-правових інструментів за такими класами: загальні або уніфіковані «адміністративно-правові інструменти». Вони характеризуються широкою сферою та колом суб'єктів їх застосування. При цьому в залежності від типових особливостей кожного окремого суб'єкта, уніфікований інструмент може отримувати власну унікальну назву (як то: закон, указ, постанова або меморандум, угода тощо); особливі «адміністративно-правові інструменти». Вони характеризуються тісним змістовним зв'язком інструментів із суспільними відносинами, які складають проблемну ситуацію їх застосування (що може відображатися в уточнюючій назві, яка конкретизує вид окремого «адміністративно-правового інструмента», як то: митний режим або податковий режим). В той же час, особливим «адміністративно-правовим інструментам» притаманне широке і слабо диференційоване коло суб'єктів їх застосування; спеціальні «адміністративно-правові інструменти». Вони характеризуються чітко обмеженим, невеликим колом суб'єктів їх застосування і також мають тісний змістовний зв'язок зі сферою використання. При цьому окремі види таких спеціальних «адміністративно-правових інструментів» також можуть мати розширені унікальні назви (як-то: міжнародна угода, міжнародний договір або блокування активів, обмеження торговельних операцій тощо).

У підрозділі 1.4 *«Суб'єкти застосування та нормативне закріплення адміністративно-правових інструментів у сфері забезпечення економічної безпеки»* розглянуто нормативно-правові акти, які визначають коло суб'єктів забезпечення економічної безпеки держави, а також досліджено наукові класифікації відповідних

суб'єктів і наголошено на виникненні й розвитку нових правових інститутів та механізмів у сфері державного забезпечення економічної безпеки.

Наголошено на відсутності національних правових традицій, якими передбачається чітка ідентифікація «адміністративно-правових інструментів» у відповідних актах законодавства. Доведено, що коло органів, які беруть участь у забезпеченні економічної безпеки держави характеризується певною динамічністю (мінливістю) та невичерпністю їх переліку, яка, в свою чергу, супроводжується зміною економічної ситуації та відповідних викликів і загроз.

Перспективними шляхами виявлення переліку «адміністративно-правових інструментів» в сфері забезпечення економічної безпеки держави запропоновано визнати інкорпорацію, зелені та білі книги, акти стратегічного планування в сфері забезпечення економічної безпеки.

Розділ 2 «Процедури застосування адміністративно-правових інструментів у сфері забезпечення економічної безпеки» має три підрозділи, у яких розкрито зміст процедури нормотворення у сфері забезпечення економічної безпеки; з'ясовано особливості процедури дозвільної діяльності у сфері забезпечення економічної безпеки; схарактеризовано процедури застосування контрольно-наглядових дій у сфері забезпечення економічної безпеки.

У підрозділі 2.1 *«Процедури нормотворення у сфері забезпечення економічної безпеки»* нормотворча діяльність органів публічної влади у сфері забезпечення економічної безпеки досліджена з позиції необхідності визначення юридичних засад, цілей нормотворчості, функціональних меж, а також уточнення категорій, що використовуються у правовій практиці, науці та законодавстві, як на фундаментально-правовому, так й теоретичному рівні.

Аналіз дослідження стану наукових підходів до розгляду нормотворчої діяльності органів публічної влади у відповідній сфері суспільних відносин здійснено під кутом зору адміністративно-правової діяльності, яка реалізується в межах компетенції останніх та становить закріплений адміністративно-процесуальними нормами порядок (процедуру), що полягає у здійсненні юридичних дій, направлених на відповідне встановлення, зміну або припинення адміністративно-процесуальних відносин.

Визначено зміст процедури нормотворення у сфері забезпечення економічної безпеки та надано характеристику основних ознак, що визначають їх сутність та важливість у сфері забезпечення економічної безпеки.

Доведено, що процедури нормотворення у сфері забезпечення економічної безпеки складаються з відповідних послідовних стадій, спрямованих на вироблення та прийняття відповідного адміністративного акту, який має стратегічну ціль в забезпеченні та реалізації державної політики у сфері економічної безпеки. Такими стадіями названо: 1) підготовка нормативного акта (отримання інформації, аналіз, прогнозування розвитку ситуації); 2) прийняття нормативного акта; 3) доведення рішення до відома виконавців та зацікавлених осіб; 4) оскарження. Наголошено, що кожна стадія процедури нормотворення має свою специфіку, мету, завдання та

компетентного суб'єкта, що безпосередньо пов'язано із реалізацією адміністративно-правових інструментів у сфері забезпечення економічної безпеки.

Наголошено, що характеристика нормотворення у сфері забезпечення економічної безпеки як адміністративно-процесуальної форми діяльності органів публічної влади має свій прояв у кінцевій меті нормотворчої діяльності останніх, та має свій прояв у відповідних процесуальних рішеннях – нормативного чи індивідуального характеру.

У підрозділі 2.2 *«Процедури дозвільної діяльності у сфері забезпечення економічної безпеки»* встановлено, що серед процедур застосування адміністративно-правових інструментів у сфері забезпечення економічної безпеки особливе значення мають процедури дозвільної діяльності у сфері забезпечення економічної безпеки, яким притаманний адміністративно-процесуальний характер.

Доведено, що процедури дозвільної діяльності у сфері забезпечення економічної безпеки мають різні правові наслідки, свою специфічну форму виконання, різних суб'єктів реалізації та звернення, форму процесуального документа (рішення) та нормативно-правову регламентацію. Спільним у процедурах дозвільної діяльності є те, що вони сприяють впорядкуванню суспільних відносин, а також збереженню балансу інтересів особи, суспільства та держави з метою забезпечення національної безпеки та економічної безпеки, зокрема.

Аналіз нормативно-правових актів, а також врахування наукових позицій вчених-адміністративістів, дозволив виокремити систему суб'єктів дозвільної діяльності у сфері забезпечення економічної безпеки та схарактеризувати повноваження останніх у досліджуваній сфері суспільних відносин. Запропоновано класифікувати дозвільні повноваження органів публічної влади у сфері забезпечення економічної безпеки з метою мінімізації ризиків останніх: а) ліцензійні повноваження; б) реєстраційні повноваження в) власне дозвільні повноваження; г) погоджувальні повноваження, тощо.

Виокремити основні ознаки, які притаманні дозвільним процедурам у сфері забезпечення економічної безпеки: 1) суб'єктом здійснення є органи публічної влади, які наділені власними або делегованими дозвільними повноваженнями щодо видання документів дозвільного характеру; 2) порядок здійснення дозвільних процедур та повноваження органів публічної влади регламентуються нормативно-правовими актами; 3) є обов'язковими для виконання, тобто мають зобов'язальний характер; 4) існує відповідна система правових гарантій, що забезпечують їх виконання; 5) спрямовані на підтримання балансу приватних та публічних інтересів в сфері економіки та відвернення настання реальних і потенційних загроз національним інтересам у відповідній сфері суспільних відносин.

Досліджено зміст, особливості та специфіку реалізації дозвільних процедур у сфері забезпечення економічної безпеки в залежності від повноважень органів публічної влади з метою підтримання балансу приватних та публічних інтересів в сфері економіки.

У підрозділі 2.3 *«Процедури застосування контрольно-наглядових дій у сфері забезпечення економічної безпеки»* встановлено, що важливою складовою

адміністративно-правових інструментів у сфері забезпечення економічної безпеки є контрольні-наглядові дії, спрямовані на забезпечення економічної безпеки під час реалізації органами публічної влади своєї компетенції у досліджуваній сфері суспільних відносин із врахуванням внутрішніх та зовнішніх загроз останній.

Зазначено, що ефективність забезпечення сфери економічної безпеки органами публічної влади залежить від багатьох чинників, які безпосередньо впливають як на виконання окремих повноважень такими органами, так і на здійснення їх діяльності в цілому щодо запобігання та попередження реальних і потенційних загроз національним інтересам у сфері економіки. Доведено, що особливе місце серед таких чинників посідають саме процедури застосування контрольних-наглядових дій у сфері забезпечення економічної безпеки, оскільки їх належна реалізація визначає подальшу ефективність усіх інших адміністративно-правових інструментів у сфері забезпечення економічної безпеки.

Встановлено сутність, поняття та особливості процедури застосування контрольних-наглядових дій у сфері забезпечення економічної безпеки. Виокремлено ключові ознаки, які характеризують стадії процедури застосування контрольних-наглядових дій у сфері забезпечення економічної безпеки: 1) вирішення специфічних завдань; 2) особлива система органів публічної влади; 3) послідовність вчинення процедурних дій в межах встановленого часу; 4) процесуальний порядок оформлення результатів контрольних-наглядових дій; 5) взаємозв'язок між різними стадіями процедури застосування контрольних-наглядових дій.

Розділ 3 «Шляхи адміністративно-правового удосконалення застосування правових інструментів у сфері забезпечення економічної безпеки» складається з двох підрозділів, у яких досліджено зарубіжний досвід застосування правових інструментів забезпечення економічної безпеки та можливість його адаптації до національної правової системи, окреслено напрями розвитку адміністративно-правового регулювання процедур застосування адміністративно-правових інструментів у сфері забезпечення економічної безпеки.

У підрозділі 3.1 *«Зарубіжний досвід застосування правових інструментів забезпечення економічної безпеки та можливість його адаптації до національної правової системи»* проаналізовано досвід розвинутих країн світу щодо ефективності застосування адміністративно-правових інструментів забезпечення економічної безпеки. Доводиться думка, що світ швидко змінюється і в даний час стоїть на порозі злому цілої економічної системи, яка буде повністю оцифрованою найближчим часом та змінить базові правила свого існування, тому одним з найголовніших заходів економічної безпеки в наш час для України є підготовка до впровадження даної системи та інтеграції економіки нашої країни в нову глобальну цифрову економічну систему.

Наголошено, що основні тенденції найрозвиненіших країн світу в напрямку організації заходів економічної безпеки полягають в зміцненні економіки, лібералізації правил ведення бізнесу, так як малий та середній бізнес – це основа економіки кожної країни, пониження податкових ставок, а деяких регіонах таких, як Флорида, фізичні особи підприємці взагалі не обкладаються податком. Національні

ж реалії сьогодення обтяжені військовими діями на території нашої країни, окупацією певних окремих її регіонів, що призводить до проблем в економічній сфері. Враховуючи вищевикладене, для сьогоденної України найголовнішими заходами економічної безпеки є нівелювання впливу війни на економіку країни, забезпечення її стабільного функціонування, не дивлячись на всі важкі обставини, що наявні в цей непростий час. Наголошено, що дані цілі можуть бути реалізовані за рахунок правильного використання економічної допомоги міжнародних партнерів, реального подолання корупції, стабілізації всіх соціально-економічних та політичних процесів на підконтрольних Україні територіях.

У підрозділі 3.2 *«Напрями розвитку адміністративно-правового регулювання процедури застосування адміністративно-правових інструментів у сфері забезпечення економічної безпеки»* констатовано існування нормативно-правових способів унормування певних адміністративних інструментів різними суб'єктами в межах їх компетенції. Порушено питання щодо оцінювання існуючих адміністративно-правових інструментів.

Доведено, що ефективність існуючих адміністративно-правових інструментів залежить не лише від характеристик та якостей самих інструментів, але й від їх сукупності й об'єктивної ситуації їх застосування. Аргументовано висновок щодо необхідності класифікації контексту застосування адміністративно-правових інструментів.

Проаналізовано адміністративно-правові конструкти в межах яких відбувається розвиток, тобто створення та використання адміністративно-правових інструментів. А саме: адміністративний процес, адміністративна процедура, адміністративно-правовий порядок. З'ясовано, що перерахованих конструктів недостатньо для вичерпної оцінки існуючих адміністративно-правових інструментів в контексті напрямів їх подальшого розвитку в сфері економічної безпеки держави.

Запропоновано виділити додатковий вимір для оцінювання розвитку нормативно-правового регулювання адміністративних інструментів, а саме: «економічне безпекове середовище».

ВИСНОВКИ

У **висновках** дисертації представлено сучасний погляд на стан забезпечення економічної безпеки та відповідні адміністративно-правові інструменти, за допомогою яких доцільно корегувати ризики та заходи щодо її нормалізації, що знайшли свій прояв в теоретичних та практичних напрацюваннях, які викладені як у пунктах наукової новизни, так і у висновках.

1. З'ясовано, що категорія «економічна безпека держави» має складну подвійну природу: адміністративно-правову та суто економічну. Виявлено низку недоліків та недосконалостей, якими характеризуються наявні документи стратегічного планування в сфері «економічної безпеки держави». А саме: відсутність чіткого закріплення в національній нормативно-правовій базі терміну «економічна безпека»;

недостатній рівень синхронізації та взаємоузгодження між чинними документами стратегічного планування; невідповідність актів планування сучасній безпековій ситуації. Зроблено висновок про те, що чинні «Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» не забезпечують достатнього рівня взаємоузгодження між «Стратегією економічної безпеки України» та «Національною економічною стратегією України». Наголошено на необхідності формувати відповідні документи стратегічного планування, виходячи із об'єктивних закономірностей економіки й пов'язаних із ними ризиками та можливостями, виявлення яких потребує проведення завчасного поглибленого дослідження перед кожним складанням відповідних актів.

2. Наголошено на тому, що категорія «адміністративний інструмент» все ще знаходиться в стані розвитку та становлення. Запропоновано таке визначення поняття «інструмент адміністрування» або «адміністративно-правовий інструмент» – це засіб усвідомленого цілеспрямованого правового регулювання, який завдає керуючий вплив на використання, спрямування, стимулювання або вплив іншого коригуючого характеру на об'єктивно існуючі закономірності й можливості. Доведено, що «адміністративні інструменти в сфері економічної безпеки» передусім вирізняються своєю спрямованістю на оперування економічними, соціальними та безпековими потенціалами суспільства.

3. Запропоновано багатоступеневу структуру класифікації «адміністративно-правових інструментів», яка має сприяти їх зручному і якісному практичному використанню, в тому числі в сфері національної та економічної безпеки України. А саме виявлено такі групи інструментів: загальні або уніфіковані «адміністративно-правові інструменти». Вони характеризуються широкою сферою та колом суб'єктів їх застосування. При цьому, в залежності від типових особливостей кожного окремого суб'єкта, уніфікований інструмент може отримувати власну унікальну назву (як то: закон, указ, постанова або меморандум, угода тощо); особливі «адміністративно-правові інструменти». Вони характеризуються тісним змістовним зв'язком інструментів із суспільними відносинами, які складають проблемну ситуацію їх застосування (що може відображатися в уточнюючій назві, яка конкретизує вид окремого «адміністративно-правового інструмента», як то: митний режим або податковий режим). В той же час особливим «адміністративно-правовим інструментам» притаманне широке і слабо диференційоване коло суб'єктів їх застосування; спеціальні «адміністративно-правові інструменти». Вони характеризуються чітко обмеженим, невеликим колом суб'єктів їх застосування і також мають тісний змістовний зв'язок із сферою використання. При цьому окремі види таких спеціальних «адміністративно-правових інструментів» також можуть мати розширені унікальні назви (як то: міжнародна угода, міжнародний договір або блокування активів, обмеження торговельних операцій тощо).

Аргументовано висновок про відсутність вичерпного переліку видів «адміністративно-правових інструментів» та висунуто тезу про поступове трансформування і розширення арсеналу відповідних інструментів в залежності від потреб сучасності та особливостей контексту їх застосування.

4. Доведено, що коло органів, які беруть участь у забезпеченні економічної безпеки держави характеризується певною динамічністю (мінливістю) та невичерпністю їх переліку, яка, в свою чергу, супроводжується зміною економічної ситуації та відповідних викликів і загроз. Наголошено на відсутності національних правових традицій, якими передбачається чітка ідентифікація «адміністративно-правових інструментів» у відповідних актах законодавства. Для вирішення цієї ситуації в якості перспективних шляхів виявлення переліку «адміністративно-правових інструментів» в сфері забезпечення економічної безпеки держави запропоновано визнати інкорпорацію, зелені та білі книги, акти стратегічного планування в сфері забезпечення економічної безпеки.

5. Обґрунтовано, що процедури застосування адміністративно-правових інструментів у сфері забезпечення економічної безпеки мають свою внутрішню побудову. Доведено, що основними елементами процедури застосування адміністративно-правових інструментів у сфері забезпечення економічної безпеки є її відповідні стадії, які складаються з етапів, що в сукупності (із врахуванням мети та комплексу процесуальних дій) забезпечують мінімізацію негативних наслідків від ризиків та загроз економічній безпеці.

Доведено, що процедури нормотворення у сфері забезпечення економічної безпеки спрямовані на вироблення державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки уповноваженими органами публічної влади, яка має нормативно-правове та адміністративно-процесуальне врегулювання, процедурний зміст діяльності, що в сукупності сприяє здатності національної економіки до стабільного та гармонійного розвитку.

6. Обґрунтовано, що дозвільна діяльність органів публічної влади у сфері забезпечення економічної безпеки становить собою найбільш дієвий інструмент забезпечення економічної безпеки, який має адміністративно-правове врегулювання та реалізується у відповідній процедурній формі шляхом застосування превентивних, охоронних, мінімізуючих та правообмежуючих заходів, спрямованих на мінімізацію ризиків та загроз економіці від дії негативних внутрішніх та зовнішніх економічних чинників, з метою створення умов, що сприяють економічному розвитку держави. Доведено, що кінцевим результатом реалізації процедури дозвільної діяльності у сфері забезпечення економічної безпеки є прийняття уповноваженим органом публічної влади до непідпорядкованого суб'єкта документа дозвільного характеру (ліцензія, дозвіл, висновок, погодження, спеціальні економічні заходи (санкції) тощо), який сприяє мінімізації настання негативних наслідків у економічній сфері та сприятиме сталому та збалансованому розвитку економіки.

7. Процедуру застосування контрольно-наглядових дій у сфері забезпечення економічної безпеки запропоновано розуміти як урегульовану адміністративно-правовими нормами відповідну сукупність послідовних та взаємопов'язаних дій, скерованих на реалізацію контрольних та наглядових повноважень органів публічної влади щодо дотримання непідпорядкованими суб'єктами національного законодавства у сфері економіки з метою мінімізації ризиків та збитків держави від

дії негативних внутрішніх та зовнішніх економічних чинників. Виокремлено основні стадії процедури застосування контрольно-наглядових дій у сфері забезпечення економічної безпеки: 1) стадія порушення провадження або передконтрольна стадія; 2) безпосереднє здійснення контрольно-наглядових дій у сфері забезпечення економічної безпеки та прийняття адміністративного рішення; 3) виконання адміністративного рішення; 4) здійснення контрольно-наглядових заходів за результатами реалізації процедури.

8. Наголошено, що попри несприятливі чинники, які наявні в українських реаліях, необхідно вживати всіх можливих заходів щодо допомоги малому і середньому бізнесу, так як тривожні тенденції щодо їх закриття після підняття податків викликають насторогу і можуть мати непередбачувані наслідки для всієї країни. Необхідно розробити стратегію економічної стабілізації в рамках якої буде передбачено повернення наявних боргів, джерела фінансування даної процедури, що є по суті забезпеченням економічного суверенітету, превентивним заходом, спрямованим на недопущення стороннього управління країною; справедлива цифровізація та модернізація за кращими світовими зразками нормативно-правової бази, що регулює всі економічні питання мусить бути пріоритетом, так як аналіз заходів економічної безпеки розвинених країн світу показав, що розвинені економіки базуються саме на цьому; підготовка до тотальної цифровізації та роботизації економіки і суспільства загалом є важливим заходом економічної безпеки. Так як в майбутньому люди можуть стикнутися з проблемою самореалізації в суспільстві, де більшість рутинних процесів буде автоматизовано машинами, саме тому держава повинна мати відповідну стратегію щодо вирішення такої проблеми.

Варто відмітити, що заходи економічної безпеки є дуже індивідуальними інструментами, вид та ступінь жорсткості яких залежить від багатьох факторів, таких як адміністративно-територіальний устрій країни, безпекова ситуація на її території, врахування політичного устрою, культурних особливостей населення, можливостей для економіки, обумовлених територіальним розташуванням, станом економіки, та багатьма іншими факторами. Головним чинником в виборі виду та ступеню дії таких заходів мусить бути професіоналізм та спрямування всіх зусиль на організацію економічного добробуту населення в країні та формування стабільної, сильної економіки. Тому розробкою і впровадженням таких заходів мусять займатися виключно професіонали своєї справи зі значним досвідом економічної діяльності та щирим прагненням до створення ідеальної економічної моделі в Україні, що полягає в практичній реалізації пунктів забезпечення економічної безпеки, вказаних в законі України «Про національну безпеку» тощо.

9. Визначено, що оцінка нормативно-правового регулювання адміністративно-правових інструментів неможлива поза контекстом застосування цих інструментів. Доведено, що такі контекстуальні конструкти як адміністративний процес, адміністративна процедура та адміністративно-правовий порядок не забезпечують достатньої повноти відомостей для вичерпної оцінки напрямів розвитку адміністративно-правових інструментів в сфері економічної безпеки держави. З метою забезпечення належної аргументації для оцінки окремих напрямів розвитку

нормативно-правового регулювання та адміністративно-правового застосування відповідних інструментів запропоновано виділити додатковий вимір (контекстуальний конструкт) їх оцінювання, а саме: категорію економічного безпекового середовища.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ в яких висвітлено основні наукові результати дисертації:

1. Першин О.В. Щодо розуміння змісту видів адміністративно-правових інструментів у сфері забезпечення економічної безпеки. *Право і суспільство*. 2023. № 6. С. 534-540.

2. Першин О.В. Роль та місце економічної безпеки в управлінні державою. *KELM*. 2023. № 7 (59). С. 298-304 (Республіка Польща).

3. Першин О.В. Класифікація адміністративно-правових інструментів у сфері забезпечення економічної безпеки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 12. С. 639-642.

4. Першин О.В. Деякі аспекти вдосконалення адміністративно-правового регулювання процедури застосування адміністративно-правових інструментів у сфері забезпечення економічної безпеки. *Держава та регіони*. Серія: Право. 2024. № 1(83). С. 205-211.

5. Першин О.В. Деякі аспекти запровадження категорії «адміністративно-правові інструменти забезпечення економічної безпеки держави». *Правові новели*. 2024. № 23. С. 420-425.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Першин О.В. Економічна безпека як ключовий елемент державної політики: поняття, зміст та особливості. *Науково-практичні засади розвитку наукової думки на сучасному етапі державотворення*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 22-23 верес. 2021 р.) Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2021. С. 176-178.

7. Першин О.В. Щодо нормативно-правового закріплення категорії «Економічна безпека». *Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 19-20 жовт. 2022 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 121-123.

8. Першин О.В. Щодо розуміння поняття та змісту адміністративних інструментів у сфері забезпечення економічної безпеки. *Тенденції та перспективи розвитку юридичної науки сьогодення*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 16-17 квіт. 2024 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2024. С. 136-139.

АНОТАЦІЯ

Першин О.В. Адміністративно-правові інструменти забезпечення економічної безпеки в Україні. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2025.

Дисертацію присвячено визначенню правової природи, сутності та особливостей адміністративно-правових інструментів забезпечення економічної безпеки, а також формулюванню перспективних шляхів удосконалення правових та організаційних заходів застосування адміністративно-правових інструментів в умовах дії режиму воєнного стану щодо забезпечення економічної безпеки.

У дослідженні доведено, що категорія «економічна безпека держави» має складну подвійну природу: адміністративно-правову та суто економічну. Наголошено, що забезпечення «економічної безпеки» на сьогоднішній день офіційно унормовано в формі відповідного державного акту планування – «Стратегії економічної безпеки України». При цьому остання діє одночасно із актом планування меншої юридичної сили – «Національною економічною стратегією України». Виявлено низку недоліків та недосконалостей, якими характеризуються перелічені Стратегії. А саме: відсутність чіткого закріплення в національній нормативно-правовій базі терміну «економічна безпека», недостатнім рівнем синхронізації та взаємодоповнення між чинними документами стратегічного планування; невідповідністю актів планування сучасній безпековій ситуації. Зроблено висновок про те, що чинні «Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» не забезпечують достатнього рівня взаємоузгодження між «Стратегією економічної безпеки України» та «Національною економічною стратегією України». З'ясовано, що характерною особливістю «адміністративних інструментів» як правової категорії, що переживає своє становлення, є використання типових адміністративно-правових «форм» та «методів» регулювання, змістовно наповнених істотним зв'язком із сферою застосування управлінського впливу (як то: фінанси, податки, мито, інші сфери економіки).

Запропоновано визначення поняття «інструмент адміністрування». Останнє варто розуміти як засіб усвідомленого цілеспрямованого правового регулювання, який завдає керуючий вплив на використання, спрямування, стимулювання або вплив іншого коригуючого характеру на об'єктивно існуючі закономірності й можливості. Доведено, що «адміністративні інструменти в сфері економічної безпеки» передусім спрямовані на оперування економічними, соціальними та безпековими потенціалами суспільства. Аргументовано висновок про відсутність вичерпного переліку видів «адміністративно-правових інструментів» та висунуто тезу про поступове трансформувannya і розширення арсеналу відповідних інструментів в залежності від потреб сучасності та особливостей контексту їх застосування. Обґрунтовано, що класифікація адміністративно-правових інструментів має складну структуру, де окремі класи містить в своєму складі ще й додаткові групи. Запропоновано розрізняти види адміністративно-правових інструментів за певними критеріями.

Доведено, що коло органів, які беруть участь у забезпеченні економічної безпеки держави характеризується певною динамічністю (мінливістю) та невичерпністю їх переліку, яка в свою чергу, супроводжується зміною економічної ситуації та відповідних викликів і загроз. А також наголошено на відсутності національних правових традицій, якими передбачається чітка ідентифікація «адміністративно-правових інструментів» у відповідних актах законодавства. Для вирішення цієї ситуації в якості перспективними шляхів виявлення переліку «адміністративно-правових інструментів» в сфері забезпечення економічної безпеки держави запропоновано визнати інкорпорацію, зелені та білі книги, акти стратегічного планування в сфері забезпечення економічної безпеки.

Охарактеризовано процедури нормотворення у сфері забезпечення економічної безпеки та виокремлено їх особливості. Здійснено класифікацію дозвоільних процедур у сфері забезпечення економічної безпеки та приділено увагу застосуванню контрольньо-наглядових дій у сфері забезпечення економічної безпеки, що дало змогу запропонувати дієві правові та організаційні заходи щодо удосконалення діяльності по забезпеченню економічної безпеки держави.

Сформульовано напрями розвитку адміністративно-правового регулювання процедури застосування адміністративно-правових інструментів у сфері забезпечення економічної безпеки.

Ключові слова: адміністративно-правові засади, адміністративно-правові інструменти, суб'єкти, економічна безпека, державна політика, процедура нормотворення, контрольньо-наглядові дії, дозвоільні процедури, адміністративно-правове регулювання, зарубіжний досвід, Бюро економічної безпеки.

SUMMARY

Pershyn, O.V. Administrative and Legal Instruments for Ensuring Economic Security in Ukraine. – *Qualification scientific work on the rights of the manuscript.*

The thesis for obtaining a scientific degree of Candidate of Juridical Science in speciality 12.00.07 «Administrative Law and Procedure; Financial Law; Information Law». – Scientific Institute of Public Law, Kyiv, 2025.

The thesis defines the legal nature, essence and specific features of administrative and legal instruments for ensuring economic security, as well as formulates promising ways to improve legal and organisational measures for the application of administrative and legal instruments under martial law to ensure economic security.

The study proves that the category of ‘economic security of the State’ has a complex dual nature: administrative-legal and purely economic. It is emphasised that today ‘economic security’ is officially regulated in the form of a relevant State planning act - the ‘Strategy of Economic Security of Ukraine.’ Moreover, the latter operates simultaneously with a planning act of lesser legal force – ‘National Economic Strategy of Ukraine.’ A number of shortcomings and imperfections have been identified that characterise the above Strategies. Namely, the lack of a clear definition of the term ‘economic security’ in the national legal framework, insufficient synchronisation and complementarity between existing strategic planning documents, and inconsistency of planning acts with the current security situation. It

is concluded that the current ‘Methodological Recommendations for Calculating the Level of Economic Security of Ukraine’ do not provide a sufficient level of coordination between the ‘Economic Security Strategy of Ukraine’ and the ‘National Economic Strategy of Ukraine.’ The author establishes that a characteristic feature of ‘administrative instruments’ as a legal category which is in the process of formation is the use of typical administrative and legal ‘forms’ and ‘methods’ of the regulatory process which are substantially related to the area of application of managerial influence (such as finance, taxes, customs, and other economic sectors).

The author proposes a definition of the concept of ‘administrative instrument.’ The latter should be understood as a means of a deliberate purposeful regulatory process which has a controlling effect on the use, direction, stimulation or other corrective impact on objectively existing patterns and opportunities. It is proved that ‘administrative instruments in the field of economic security’ are primarily aimed at operating the economic, social and security potentials of society. It is proved that no exhaustive list of types of ‘administrative and legal instruments’ is available, and the author puts forward the thesis that the arsenal of relevant instruments is gradually transformed and expanded depending on the needs of the present and the specifics of the context of their application. It is proved that the classification of administrative and legal instruments has a complex structure, where certain classes also include additional groups. It is proposed to distinguish types of administrative and legal instruments by certain criteria.

It is proved that the range of bodies involved in ensuring the economic security of the State is characterised by a certain dynamism (variability) and non-exhaustiveness of their list, which, in turn, is accompanied by changes in the economic situation and relevant challenges and threats. Moreover, it is emphasised that no national legal traditions provide for a clear identification of ‘administrative and legal instruments’ in the relevant legislative regulations. To resolve this situation, it is proposed to recognise incorporation, green and white papers, and strategic planning acts in the field of economic security as promising ways to identify a list of ‘administrative and legal instruments’ for ensuring economic security of the State.

The procedures of rule-making in the field of economic security are characterised and their features are highlighted. The permitting procedures in the field of economic security are classified with a focus on the use of control and supervisory actions in the field of economic security, enabling the author to propose effective legal and organisational measures to improve the activities aimed at ensuring economic security of the State.

The areas of development of the administrative and regulatory framework for the application of administrative and legal instruments in the field of economic security are formulated.

Key words: administrative and legal framework, administrative and legal instruments, actors, economic security, public policy, rule-making procedure, control and supervisory actions, permitting procedures, administrative and regulatory framework, foreign experience, Bureau of Economic Security.